

De Exploicten vā Dor-

loghe ghedaen door den Hertoch van Espernon
int Landt van Bearn, stellende des Conincs Or-
donnantien ter Executien.

Ouergesedt vvt het Fransoys in onse Nederlant-
sche sprake, ende vvas eerst gedruet tot Parijs,
Auec Permission du Roy.

En Erst Ghedruckt den 2. Junij 1621.

T'Handwerpen / By Abraham Verhoeuen / op de
Lombaerde Veste / inde gulde Sonne.

Hier naer volghen D'exploicten van Oorloghe,
ghedaen door den Hertoch van Espernon int
Lant van Bearnen, stellende des Conincx or-
donnantien ter Executien.

DEn Conincken was soo haest niet we-
deromme ghekeert van zijne reyse van
Bearnen / oft zijne majestept en heeft tij-
dinghe ghecreghen / dat die vande ghe-
pretendeerde Shereformeerde Keligie
hadden ghemaect eene personele vergaederinge /
ende int particulier die van Languedock om hen
t'samen te beraden op de nieuwe veranderinghe in-
negestelt by zijne Majestept int voorsz Landt van
Bearren / ende hebben vergaederinge ghehouden tot
Montauban ende Milhaudt.

Ten seluen tijde is oock gehouden het Synode
Nationael van Ales. Alwaer de Gedeputeerde van
Bearren hen oock hebben ghevonden / ende onder
andere int particulier den Heere van Lescun Raedts
Heere

Heere vanden Parleme[n]te tot Pau / ende andere
 oppurighe gheesten vanden seluen Lande/ die de ge-
 heele vergaderinghe van die vande Keligie van ne-
 der Languedocq wilden Induceren te rebelleren
 tegens de nieuwe Institutie des Konincx in Bear-
 ren: waer toe de voozgenoemde vant Synode van
 Ales, ende vele ghedeputerde vande vergaederin-
 ghe van Milhault ende Montauban, soo wel die
 vanden Eoeldom als die vanden derden Staet/niet
 en wilden verstaen/maer dies niet teghenstaende en
 heefmen niet ghelaten te practiseren eenen aenflach
 opt garnisoen dat den Coninck hadde ghestelt tot
 Nauarrains, die (Godt sy ghelooft) tot gheenen an-
 deren effecte en is ghecomen/dan tot confusie vande
 Auteurs.

Dele andere aenflaghen van die van Bearren te-
 ghens de Catholijcken/souden veel tragedicker oft
 Hoordadig er effect ghehadt hebben indien daer
 inne niet voozsien en waere gheweest door de sozch-
 vuldicheyt ende diligentie vande hooffden ende die-
 naers des Conincx die het quaet ende de desozderen
 hebben belet.

Den Heere Marquis de la Force, die aenden Co-
 ninck hadde gheproestert van sijne gherouwic-
 heyt/ naert vertreck des Conincx tot Bearre/schijnt
 ghenoech contrarie sijn belofte ghedaen te hebben/
 A ij waut

want hem betrouwende op twee ofte d'yn Casteelen inde welcke sijne Majesteit gheen garnisoen gheslegt en hadde/maer die vertrouwt so wel aen hem/als aen andere inwoonders vanden lande / soo is hy gheworden t'hoofst van alle den Troubel / die daer naer is ghevolcht / inder vueghen dat bouen de incommoditeyten die 'tselue landt heeft gheleden in dese rebelleriughe der gheperetendeerde Bearnoisen, is aldaer d'authoriteit des Coninc doock veracht / de Prouintie in allarme ghestelt / de Catholijcken verdruyt / dofficiers van sijne Majesteit versmaeyt / de Steden gheturbeert / het plat landt geruineert / ende veel quaets daerinne ghebrocht gheworden / tot verdruytinghe ende ouerlastinghe / der gemeente.

Ten lesten niet connenve sijne Majesteit langer verdraghen soo veel verscheyden entreprinsen oft aenslaghen / gedaen byde Bearnoisen teghens t'respect van sijne authoriteit / ende tot verdruytinghe van sijne goede onderdanen / ende ghehoort hebben de de clachten diemen hem dicwyls dede ouer de quade procedure der Bearnoisen / Resolueerde daer inne eenichsints te remedieren / ende syne authoriteit aldaer te doen onderhouden / welcken volghende heeft ghesonden Commissie aendē Heere Payaue Gouverneur van Nauarranis / dat hy hem soude stellen teghens d'eerste vier soudeu opstaen sonder consent

consent ofte commissie van sijne Majesteit : maer
 want d'authoriteit vanden voornoemden heere
 Marquis de la Force seer vermeerderde doorde mu-
 tinatien vande opzurighe gheesten van Bearren/ en-
 de datmen binnen der Stadt van Pau/ ende in vele
 andere landen hadde ghebruyct ghewelt ende vio-
 lentie teghens de Catholicken ende gheestelijck-
 heit: ende datmen de persansche Capiteynen die byt
 Edict van sijne Majesteit waren ghesupprimeert
 gheweest/ wederomme wilde stellen in authoriteit/
 om den voorsz heere de la Force te assisteren : ende
 dat soo wepnich garnisoen/ als den Coninck aldaer
 hadde ghelaten inde belloten plaetsen / niet bestant
 ofte sterckgenoech en was om te connen wederhou-
 den eene opstaende revolte. Soo heeft den Coninck/
 wesende tot Fontaine Bleau expresse Commissie
 ghesonden/ aenden heer Hertoghe van Espernon,
 om in persone hem te transporter in Bearren/
 Inde qualiteit van Lieutenant des Coninck om
 dat landt wederomme te breaughen onder sijne ghe-
 hoorzaemghent/ welcken volghende is den voorsz
 Hertoghe derrewaerts getrocken met twee dunsent
 mannen te voet ende vijf hondert Peerden / treckt
 int landt/ ende maect sulcken vreesse aende rebellen/
 van Bearren/ dat niemant vooz hem en doost Com-
 pareren dan onder protestatie van ghehoorzaam-
 heit

heyt ende onderdanicheyt: by hem vliegghen hen den
 Heere Poyane / den Lieutenant van den Heere Zas
 me: Souuerneur van Orchez ende wel d'iphondert
 Gasconische Ruyters / die hem in dese expeditie wil
 den aff. steren: alle plaetsen ofre steden protesteerden
 van hennē ghetrouwicheyt. Ende soeckende in als
 der haeste alle middelen omme de trouppen vanden
 Marquis de la Force te connen rencontreren / is hen
 soo naer ghecommen / ende heeft de passagien so wel
 beset / dat s'lieden bedwonghen sijn gheweest hen
 van selfs te dissiperen / ende hen hoeft t'abandonne
 ren / commende den meestendeel van hen lieden den
 vooz: Hertoghe vinden om hem hennē dienst te
 presenteren / ende in sijne handen te protesteren van
 hennē ghehoorsaemheyt aenden Coninck.

Ende siende den vooz: noemdt Heere de la Force
 dat hy verlaten / ende niet sterck ghenoech en was /
 om den vooz: Hertoghe te connen weder staen / vooz:
 quam sijne ervolghinghe / ende sondt aen hem ee
 nighe van sijne vrienden, om te bidden / dat hy hem
 soude willen houden vooz: eeren getrouwen dienster
 des Coninck / onder wpens ghehoorsaemheyt hy
 hem wilde stellen / ende dattet daromme niet van
 noode en was / merret wapenen vooz: te varen / den
 Hertoghe van Espernon dede hem antwoerden dat
 hy volghende zijnde Commissie was ghecommen

in Bearnen, sonder Siren ende alleenlijck met een rappier / omme den Coninck te doen dienen ende obedieren : dese woorden hebben den voorsz heere de la Force bedwonghen de wapenen te verlaten / ende hem te vertrecken wt Bearren.

Daer waeren noch twee Casteelen / die hen venterden hen te willen deffenderen eer sy hen soudent ouergheuen / maer den voorsz Hertoghe hen approcherende / soo hebben die vant garnisoen hen noch vooz gheluckigh ghehouden datse in ghenade ghenomen wurden / midts ouerleuerende de plaetsen supuer.

Hij heeft eenighe muntmakers doen vanghen / daerop hij ordze verwacht vanden Coninck / om sinen wille daermede te doen.

Finalijck den voornoemdem Hertoghe van Espernon jaecht sulcken vreesse inde Bearnoische Muntmakers / datter egeene van henne resolutien / in sijne presentie / en hebben connen op eenige plaetsen effect sozteren.

Binnen Pau is een jeghelijck ghehoorzaem / de rebellen sijn oueral gheweken / ende t' Casteel aldaer is verskert vooz den Coninck met een sterck garnisoen / dat den voorsz Hertoghe daer inne gheleghet heeft.

Hij heeft noch een Compagnie soldaten naer Navarrains

uarrains ghesonden om de selue plaerse te verstercken.

Daer is doock garnisoen gheleght in Olerons ende tEscar/plaetsen van clepne impoztantie.

Men heeft Orthez veel meer verskert als van te vozen/ende daer en is niet een plaetse meer int geheel Souuerain landt van Bearren/die haer niet ouerghegheuen en heeft/aenden Coninck/ende ghepresteert van hare ghehoorsaemhept in handen vanden voozsz Hertoghe van Espernon/ mette exploicten ende diligencien by hem ghedaen/executeerende de beuelen ende commandementen van sijne Majesteit heeft by het geheele landt gehouden/in ghehoorsaemhept/ende daer en is niet dat refuseert te obedieren,

V. C. D. N. A.

F. E. S.